

УДК 7.091

Каблова Т.Б.,

*доцент кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат мистецтвознавства*

ДІАЛОГ МУЗИКИ ТА ЖИВОПИСУ В КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ

Статтю присвячено питанням взаємозв'язку мистецтв. Розглянуто діалог між живописом та музикою на різних історичних етапах існування. Зазначено особливості втілення іманентних рис образотворчого мистецтва в музиці.

Ключові слова: інтеграція, музика, живопис.

Тенденція до злиття мистецтв та їх взаємовпливу зумовлена явищами суспільного життя, різними формами суспільної свідомості. Прагнення композиторів відобразити дійсність у всіх її проявах реалізовано, зокрема, у зверненні до стилістично-жанрових, образних аспектів образотворчого мистецтва та втілення їх у музиці. Музичні твори, інспіровані образотворчим мистецтвом чи архітектурою, розглядаються не як програмні, а як такі, що є результатом інтеграції видів мистецтва, певною асиміляцією та трансформацією жанрово-стильової, образної парадигми.

Метою статті є розгляд міжмистецького діалогу музики та живопису в культурно-історичній ретроспективі.

Проходячи етапи еволюції, диференціації та набуття окремих рис, оновлених засобів виразності, різні види мистецтва завжди існували у взаємозв'язку, ґрунтуючись на відповідних до культурно-історичного процесу образах. Процеси інтеграції музики і живопису найяскравіше представлені починаючи з епохи Відродження, етапу формування певних самостійних видів та течій мистецтва.

У цей період музика набуває світських рис, що виявилось у появі нового жанру — опери, а потім і світської ораторії. На зміну мотету

прийшов мадригал. Мелодика визначається вокальною природою. Актуальність числа і чисельної пропорції, симетрії в музичній композиції, узгодженість, гармонійність всіх елементів цілого, відсутність випадкового, підкреслено суб'єктивного, розробка практично всіх форм імітації — все це характерно для музичного мистецтва даної епохи.

У живописі цього часу простежується чіткість елементів, культ ліній, що виявляється в музичності («співучості»), плавності штриха. Симетрія у розташуванні елементів на площині набуває чільного значення. Дискретність мальовничого простору, композиція з кількох мальовничих шарів, кожен з яких володіє самостійним сюжетом, стають провідними. Диференційована єдність та композиційна ясність, заснована насамперед на золотому перетині, завершують характеристику образотворчого мистецтва епохи.

В епоху класицизму кожне з мистецтв випрацьовує іманентні «ідеальні» форми, які, в свою чергу, пов'язані з пошуком найгармонічнішого виявлення художнього образу. Для образотворчого мистецтва характерними є пріоритет лінії над кольором, використання плавного контуру, правильні пропорції, золотий перетин, моделювання форми відповідно до гри світла і тіні, локальні кольори, відсутність паралельних ліній та різких контрастів. У музиці — прагнення до раціоналізму та регламентації музичних форм, тяжіння до монументальності.

Найяскравіше процес інтеграції жанрово-стилістичних якостей, безпосереднє введення парадигмальних основ живопису в музику відбувається в епоху романтизму. Саме тоді з'явилися програмні музичні твори, були створені художньо-естетичні, репродуктивні образи та жанри, запозичені з живопису.

У часи реалізму в музичному та образотворчому мистецтві основною можна назвати спробу типізувати головні складові елементи мистецтва, знайти найвідповідніші реалістичному зображенню колорити та інтонації, а саме: природність у побудові перспективи, інтегровану єдність і ясність композиції.

Подальшого розвитку процес інтеграції образотворчого та музичного мистецтв набув під час виникнення імпресіонізму. В основу було покладено передачу швидкоплинного враження, зображення миттєвих, ніби випадкових ситуацій та рухів, тобто передача не розгорнутого динамічного або драматичного процесу, а одного просторово-часового зрізу, який вихоплено

з динамічного ряду статички і розгорнуто в особливому художньому просторі вираження. Важливим надбанням стає розробка системи пленер. Композиція керується кольором, предметність і матеріальність нівельовані. У музику проникають стилістично-жанрові особливості живопису: використання складної поліфонії тембрів, «мерехтіння» гармоній і ритмів, нетрадиційний підхід до композиції, фрагментарність, несподіваність у розгортанні музичної думки, нові для музичного мистецтва жанри.

У подальшому культурно-історичному розвитку діалог музики та живопису поглиблюється і набуває нового значення. Композитори, звертаючись до творів образотворчого мистецтва та архітектури, намагаються передати музичними зображальними засобами матеріальну картину чи споруду. Це породжує появу нового виміру існування твору, де відбувається формування його образного строю, уявлення й опанування музичного матеріалу у взаємозв'язку з конкретним образотворчим першоджерелом. Такий складний процес дає творцеві можливість звільнитися від суворо регламентованого канону, який може обмежити його творчу реалізацію.

Творчий процес, наскільки його можна простежити, полягає у несвідомій активізації художнього образу як у творця, так і у реципієнта, в подальшій обробці та оформленні звукового матеріалу в завершений мистецький твір.

Живопис, спираючись на предмети та лінії, що існують в житті, втілює образи, використовуючи фарбу та освітлення (співвідношення світла і тіні). Музика, в силу своєї специфіки, не може буквально відображати наочні уявлення, які частіше пов'язані із зоровим сприйняттям, проте вона активно включає в музичний зміст багатий світ асоціативних зв'язків. Якщо художня творчість визначається як зображення та вираження об'єктивного та суб'єктивного світу, то співвіднесення музичної образності з явищами матеріального та емоційно-психологічного життя можливе завдяки присутності в музичному матеріалі компонентів, запозичених з інших видів мистецтва.

Передача живописних образів у музиці може тлумачитись як апеляція до репрезентації образно-конкретних уявлень. Композиційна форма, таким чином, являє собою ядро, занурене у певну масу подій, умов, колективних ментальностей. При цьому характерною особливістю стає розходження просторової орієнтації музичного та образотворчого мистецтва.

Твір живопису — це площинний виклад матеріалу (на полотні або на іншому матеріалі), певної кількості елементів, які складають основу композиції. Музичний твір розташований у просторі певної кількості елементів — звукових об'єктів, які складають структуру цілого. Розподіл їх у часі — основа музичної композиції. Кожен з елементів як музичного, так і художнього твору має свої характеристики — звукову форму, яка визначається низкою параметрів, свій колір, тембр. Він також вступає в складне коло взаємин як з довкіллям, так і з віддаленими від нього у просторі елементами. Завданням композитора стає не музична ілюстрація, не буквальне перенесення мальовничого зразка, а, скоріше, враження від полотна, знаходження особливих властивостей музичної композиції для передачі образотворчого першоджерела. Тобто виникає проблема координування елементів, надання їм логіки просторового розподілу ритму в межах композиції, знищення того випадкового, що порушує єдність цілого.

Виконання музичного твору має часові межі: воно має початок та кінець, але в кожний момент часу безпосередньо сприймається тільки окремий елемент твору в системі взаємовідносин з іншими. У живописі, скульптурі та архітектурі послідовним є сам процес сприйняття та осмислення предмета мистецтва. Зрозуміти художні твори можна лише за умови докладного та поступового знайомства з ними. Послідовне сприйняття характеризує всі художні твори — як просторові, так і часові.

Єдине тематичне джерело формує прагнення до лаконізму у виборі складових елементів. Підпорядкування як усього цілого, так і його деталей єдиній меті, а також визначення всіх внутрішніх закономірностей, що становлять тематичне джерело, є основними завданнями при створенні композиції музичних творів, інспірованих живописом. Незважаючи на подвійність трансформацій єдиного образу, основним завданням залишається тенденція до рівноваги та цілісності композиції, що особливо важливо при інтеграції живописного полотна та музичного твору.

Отже, можемо стверджувати, що головним у процесі мистецької інтеграції художніх творів образотворчого та музичного мистецтва є вихід на новий рівень духовно-образного існування. Сутність такої інтеграції мистецтв втілює перехід від матеріальних загальних принципів до ідеального, духовного, тому що образна сутність

твору принципово не матеріальна і, по суті, є ретрансляцією образів живопису та архітектури у музиці. Результатом мистецької інтеграції є формування трансмірного рівня, де композиція як візуальний, матеріальний прояв художнього образу стає об'єднуючою ланкою для образотворчого і музичного мистецтв, де виникає процес інтроспективності — занурення у внутрішні основи формування художнього твору — культурно-естетичної реалії образотворчого першоджерела та його відображення у музиці.

ДЖЕРЕЛА

1. Волошинов А.В. Математика и искусство / А.В. Волошинов. — 2-е изд., дораб. и доп. — М. : Просвещение, 2000. — 399 с.
2. Каблова Т.Б. Золотий перетин як композиційний принцип трансмірності в музичній культурі : моногр. / Т.Б. Каблова. — К. : НАКККиМ, 2015. — 160 с.
3. Кобляков А.А. Основы общей теории творчества (синергетический аспект) [Электронный ресурс] / А.А. Кобляков. — Режим доступа : http://iph.ras.ru/elib/Ph_sc8_7.html
4. Холопова В. Музыка как вид искусства / В. Холопова. — М. : НТЦ «Консерватория», 1994. — 260 с.

Статья посвящена вопросам взаимосвязи искусств. Рассмотрен диалог между живописью и музыкой на разных исторических этапах. Указаны особенности воплощения имманентных черт изобразительного искусства в музыке.

Ключевые слова: интеграция, музыка, живопись.

The article is devoted to the issue of interconnections of arts. It examines dialogue between painting and music on different historical stages. It focuses on peculiarities of implementation of immanent features of fine arts in music.

Key words: integration, music, painting.